

Redaktionelt forord

Den performative peripeti

Kunst som handling og gøren, ikke som tegn og væren. Denne forståelse synes at være det, der knytter de eksisterende forestillinger om performativitet inden for kunstarterne sammen. I den forbindelse har man talt om »den performative vending« i kunsten – hvilket man også kunne betegne som en *peripeti* inden for kunstvidenskaberne. Det er denne vending, som dette nummer af *Peripeti* stiller skarpt på.

Selve begrebet »performativitet« stammer faktisk ikke fra kunstvidenskaben, men fra sprogvidenskaben. I 1950'erne opdagede J. L. Austin, at der findes ytringer, som hverken kan bestemmes som sande, som falske eller som nonsens. Sætningen »Jeg erklærer jer hermed for rette ægtefolk at være« er fx hverken sand, falsk eller nonsens, men derimod en sproghandling, som udfører det, den konstaterer: Nogen bliver til ægtefolk, idet præsten, eller en anden med den pågældende autoritet og under de rette omstændigheder, udtaler sætningen, som dermed er et performativ. Men ikke nok med det. Austin når gennem sine undersøgelser til det resultat, at hvis vi ønsker at kortlægge effekten af en hvilken som helst sproglig ytring, så er vi bedst tjent med at undersøge, *hvordan* ytringen betyder, og det får endvidere den konsekvens, at vi må iagttage alle ytringer som performativer. For Austin handler det altså ikke så meget om ordenes semantiske betydninger, men snarere om sprogbrugens virkninger. I den sidste forelæsning i *The William James' Lectures* (udgivet posthumt i 1962 under titlen *How to do things with Words*) undersøger Austin ordet »god« som et performativ og påpeger, at vi først kender ordets virkninger, når vi har kortlagt de handlinger, man kan udføre med det. Om rækkevidden af sin teori bemærker Austin til sidst: »Det er en af de måder hvorpå man kan bruge en almen teori som den vi har betragtet. Der er sikkert meget andet den kan bruges til« (J. L. Austin: *Ord der virker*, Gyldendal, København 1997, s. 182).

Det sidste fik Austin ret i, idet teorien om det performative ikke kun har været vigtig for lingvistikken. Inden for områder så forskellige som antropologi, sociologi, kønsstudier og æstetisk teori har »the performative turn« været en afgørende vending væk fra essentielle betydninger og udsagn hen imod transitoriske betydningstilblivelser og handlinger. Og når det »handler« om teater, turde det være indlysende, at en iagttagelsesmåde, der sætter fokus på fænomener som noget, der *bliver til og betyder* på en og samme tid, er særligt interessant. Men hvad betyder vendingen for teatervidenskaben, som jo ellers længe med udgangspunkt i semiotikken var optaget af kategoriseringen og afkodningen af teatertegnes betydninger? Det er et spørgs-

mål, der optager en af teatersemiotikkens mest fremtrædende forskere, Erika Fischer-Lichte, som i 2004 udgav bogen *Ästhetik des Performativen*, hvorfra vi har oversat det indledende kapitel. Men hvis teater og performancekunst udelukkende virker gennem handlinger i et her-og-nu, er det så ikke altafgørende, at forskeren er til stede i det selv samme her-og-nu? Det mener den amerikanske forsker Amelia Jones ikke, og hun forklarer hvorfor i den ligeledes oversatte artikel »Nærvær« in absentia«. Er forestillingen om det performative begrænset til de performative kunstarter, eller kan teorien bruges i forhold til al kunst? Og hvilke udviklinger i den æstetiske teori og analyse er performativiteten forbundet med? Morten Kyndrup leverer en oversigt over feltet i »Performativitet, æstetik, udsigelse«.

Herpå følger tre peer-reviewede temaartikler, som gennem analyser af konkrete eksempler fra samtidskunsten giver bud på, hvordan teorien om performativitet kan – og ikke kan – operationaliseres. Falk Heinrich forholder sig i »Kroppens tavshed« til Fischer-Lichtes teori, idet han sætter den i forhold til såvel filosofen Niklas Luhmanns systemteori som kunstneren David Rokebys kunstværk *Very Nervous System* (1982-1990). Mads Thygesens bidrag, »Rammens udkrængning«, medreflekterer Fischer-Lichtes begreber i en analyse af koreografen Sasha Waltz' teaterinstallation *Insideout* (2003). »At performe eller ikke at performe«, det er sagen, mener Kim Skjoldager, som undersøger deltager-involvering i Signa Sørensens performanceinstallationer *57 Beds* (2004) og *The Black Rose Trick* (2005). Herefter følger endnu en oversættelse, nemlig Thierry de Duves overvejelser omkring kritikerens rolle i essayet, »In bed with Madonna«. Temasektionen afsluttes af Lene Øster Larsens bidrag, som opholder sig ved den danske kunstner Jakob Boeskovs *My Doomsday Weapon* (2002) og hans udbrud: »It's fucking 80 years after Duchamp«.

I anmeldersektionen lægger Lene Tortzen Bager ud med at se nærmere på antologien *Performative Realism* (2005), der i slægt med nærværende udgave af *Peripeti* har teorien om det performative som tema. Karen-Margrethe Simonsen fortsætter i »Hvordan man taler med de døde« med en diskussion af oversættelsesproblematikker i anledning af Otte Steen Dues nyoversættelse af Sofokles' tragedie *Antigone* (1995). I Lars Qvortrups »Performance som verdensskabelse« gælder det Hotel Pro Formas H. C. Andersen-forestilling: *Jeg er kun skindød* (2005), mens Jan Løhmann Stephensen ser på avantgardeforståelser i antologien *En tradition af opbrud* (2005). I »Live(ts) Rollespil« vurderer Thomas Rosendahl Nielsen antologien *Rollespil* (2006), og Erik Exe Christoffersen anmelder resultatet af en ministers initiativ og bestræbelser i »Kulturkanon og kulturkamp«. Endelig stiller Jens Christian Lauenstein Led skarpt på Das Beckværks håbløse kamp i »Selvmordsaktionen – den nødvendige naivitet«.

Rigtig god læselyst

Redaktionen